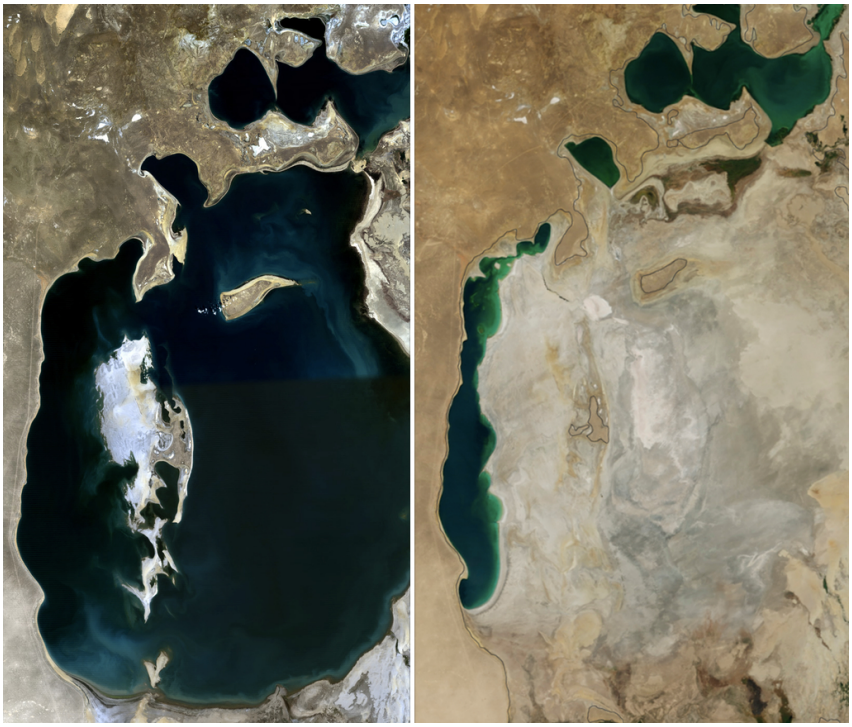
GLOBALNIE · ANALIZA

JEZIORO ARALSKIE – NAJWIĘKSZA KATASTROFA EKOLOGICZNA W DZIEJACH ŚWIATA

Szymon Wiśniewski · 2 lutego 2021

Niegdyś czwarte co do wielkości jezioro na świecie, tętniący biologiczną różnorodnością zbiornik wodny i podstawa gospodarki regionu, dziś jest symbolem jednej z największych katastrof ekologicznych w dziejach świata. Przykład Jeziora Aralskiego, bo o nim mowa, powinien uświadamiać nam jak wielkim ryzykiem obarczona jest ingerencja człowieka w środowisko naturalne i do jak dużego zniszczenia może doprowadzić bezrefleksyjne podporządkowanie przyrody wskaźnikom gospodarczym.

Jezioro Aralskie położone jest na pustynnym terenie zachodniej części Azji Centralnej. Możemy je obecnie podzielić na dwie części: północną – Małe Jezioro znajdujące się pod jurysdykcją Kazachstanu i południową – Duże Jezioro, nad którym władzę sprawuje Uzbekistan. Do zbiornika uchodzą dwie największe rzeki regionu – Amu-daria i Syr-daria, które są głównymi, transgranicznymi, wodnymi arteriami odpowiadającymi za bezpieczeństwo wodne tej części świata.

Przez stulecia gospodarka regionu opierała się na zasobach Jeziora Aralskiego oraz wpadających do niego rzek. Tak było właściwie do połowy lat 60. XX wieku, kiedy to działania władz Związku Radzieckiego zapoczątkowały proces stopniowego wysychania czwartego pod względem powierzchni jeziora na świe-

cie. Nie zważając na czynniki środowiskowe i ekologiczne, podjęto decyzję o zwiększeniu produkcji bawełny – rośliny potrzebującej do prawidłowego wzrostu dużych ilości wody. W tym celu wydrążono kanały z Amu-darii i Syr-darii, mające służyć nawadnianiu okolicznych pól bawełny. Spowodowało to drastyczny spadek poziomu wody w zbiorniku. Jeżeli w 1961 roku całkowity roczny odpływ rzek do Jeziora Aralskiego wyniósł 55 km^3,to w przededniu rozpadu ZSRR, czyli w 1990 roku, wyniósł on zaledwie 8-10 km^3. Do 1961 roku średnia powierzchnia lustra wody jeziora wynosiła 67,8 tysiąca km^2, a objętość 1064 km^3, natomiast obecnie jest to zaledwie 13 tys. km^2 powierzchni oraz 90 km^3 objętości, czyli odpowiednio 19% oraz 8% historycznego pomiaru.

> **Wysychanie Jeziora Aralskiego doprowadziło do poważnych konsekwencji dla całej flory i fauny regionu. Spadek poziomu wód spowodował zmniejszenie się różnorodności biologicznej obszaru. Gatunki słodkowodne i słonowodne niezdolne do życia przy dużym poziomie zasolenia wody całkowicie wyginęły.**

Brak wody w Jeziorze Aralskim to tylko preludium katastrofy ekologicznej i gospodarczej regionu. Proces degradacji zbiornika wywołał ogromny wstrząs w lokalnych społecznościach. Szacuje się, że od 40 do 60 tysięcy rybaków straciło środki do życia. Republika Karakałpacka (autonomiczny okręg Uzbekistanu), na terytorium której znajduje się Jezioro Południowoaralskie, przez lata uzależniona od rybołówstwa, które zapewniało jej około 50% dochodów, znalazła się w ogromnym kryzysie. W wyniku degradacji żyznych gleb około 100 tys. osób zajmujących się rolnictwem straciło pracę. Zmniejszenie się poziomu wód doprowadziło do wzrostu poziomu zasolenia zbiornika, coraz częściej w regionie zaczęły występować susze, które zakłóciły produkcję bawełny i ryżu. Ponadto przedostające się z pól bawełny do Amu-darii i Syr-darii pestycydy zaczęły osadzać się na pustynnym obszarze niegdyś wypełnionym wodą. W regionie obserwuje się również coraz częściej występujące silne burze piaskowe, które przenoszą sól i toksyczne substancje chemiczne z wyschniętego Jeziora Aralskiego na glebę i uprawy, rujnując tym samym produkcję rolną. Unoszący się pył zakłóca także ruch lotniczy w Turkmenistanie i Uzbekistanie. W wyniku katastrofy ekologicznej ucierpiało także zdrowie mieszkańców. W szczególności można zaobserwować choroby układu oddechowego spowodowane zawieszonymi w powietrzu cząstkami szkodliwych substancji.

> **Na przestrzeni wieków Jezioro Aralskie łagodziło klimat regionu. Zmniejszenie się jego powierzchni spowodowało wzrost rocznej amplitudy temperatury – latem może ona osiągać nawet pięćdziesiąt stopni Celsjusza, natomiast zimą pięćdziesiąt stopni poniżej zera. Rzadsze stały się także opady. Na miejscu zbiornika wodnego powstała pustynia Aral-kum zajmująca powierzchnię około 60 tys. km^2.**

Jednocześnie należy wziąć pod uwagę, że poziom wód Jeziora Aralskiego nigdy nie był stabilny. Wpływ na to miały zmiany klimatyczne, a także aktywność rolnicza cywilizacji korzystających z zasobów wodnych regionu. Jednakże obecny stan jest sytuacją bezprecedensową.

Przywódcy postradzieckich państw doskonale zdają sobie sprawę z powagi problemu. W celu

uregulowania sytuacji już w 1992 roku powołali Międzypaństwową Koordynacyjną Komisję Wodną, a rok później Międzynarodowy Fundusz Ratowania Jeziora Aralskiego, którego głównym zadaniem jest finansowanie wspólnych działań, programów i projektów na rzecz poprawy stanu zbiornika oraz inicjatyw mających podnieść społeczno-ekonomiczny poziom życia mieszkańców regionu. Na przestrzeni wielu lat organizacje stały się platformą procesu negocjacyjnego między państwami. Przyjęto szereg traktatów i porozumień w zakresie dystrybucji wody i wspólnego zarządzania, użytkowania oraz ochrony zasobów wodnych w regionie.

Władze Kazachstanu zapoczątkowały inicjatywy mające na celu ożywienie tętniącego niegdyś życiem przemysłu rybnego na Jeziorze Aralskim. W 2005 roku zbudowano Tamę Kokarał, mającą zapobiec przedostawaniu się wody z północnej do południowej części akwenu znajdującej się na terytorium Uzbekistanu. Już po siedmiu miesiącach od otwarcia tamy doprowadzono do wzrostu poziomu wody o ponad trzy metry. W ciągu trzech lat odnotowano zmniejszenie się zasolenia, podniesienie poziomu wody o kilkanaście metrów oraz powiększenie powierzchni akwenu nawet o trzydzieści procent.

Pomimo ponurych perspektyw w południowej części Jeziora Aralskiego, Uzbekistan podjął kroki mające odwrócić szkodliwy proces zaniku zbiornika. Taszkent uruchomił specjalny fundusz, którego celem jest zbieranie środków na łagodzenie skutków katastrofy ekologicznej regionu oraz odtworzenie transgranicznych arterii wodnych. Państwo zachęca również mieszkańców do sadzenia drzew, które mają zapobiegać przenoszeniu się słonej gleby poprzez wiatr do atmosfery. Władze mają nadzieję, że rośliny choć w niewielkim stopniu przywrócą różnorodność biologiczną, którą region utracił wraz z zanikiem jeziora.

> **Jak zauważają eksperci, w dającej się przewidzieć przyszłości powrót Jeziora Aralskiego do stanu sprzed 1960 roku jest bardzo mało prawdopodobny. Nawet jeśli przepustowość rzek wzrosłaby do poziomu z połowy XX wieku, to pełna odbudowa zbiornika zajęłaby ponad 100 lat.**

Wysychanie Jeziora Aralskiego pokazało, że bezrefleksyjna działalność człowieka bardzo szybko i łatwo może przyczynić się do zniszczenia środowiska naturalnego, a jego odtworzenie – w najlepszym wypadku – może być procesem długim i trudnym, a najczęściej jest nie do zrealizowania. Krótkowzroczna polityka władz ZSRR pozbawiła region strategicznego zbiornika wodnego, doprowadziła do degradacji gleby oraz zwiększenia częstotliwości występowania burz piaskowych, co spowodowało wyniszczenie gospodarki terytoriów położonych nad zbiornikiem, exodus miejscowej ludności pozbawionej pracy oraz zaniepokojonej pojawiającymi się problemami zdrowotnymi. Kazus Jeziora Aralskiego dowodzi, że ingerencja ludzi w środowisko naturalne musi być ostrożna i wymaga dokładnej oceny konsekwencji podjętych działań, gdyż krótkotrwałe zyski gospodarcze mogą w rzeczywistości prowadzić do nieodwracalnej katastrofy.

Oryginał: https://nowa.nlad.pl/jezioro-aralskie-najwieksza-katastrofa-ekologiczna-w-dziejach-swiata/

WSPIERAJ Nowyład

LOJALNI WOBEC POLSKI

Bronimy polskich interesów i dbamy o dobro wspólne, a partyjne interesy zostawiamy innym. Taką niezależność zapewniają nam darczyńcy. Dołącz do ich grona.

WSPIERAM ANALIZY

wspieram.nlad.pl

ALBO ZWYKŁYM PRZELEWEM

Fundacja Narodowy Instytut Społeczny

14 1020 1185 0000 4102 0302 3074

Darowizna na cele statutowe

Zeskanuj telefonem, aby wesprzeć